

Indledning

Genetiske forestillinger

– mellem fakta og fiktion

AF CECILIA ÅSBERG

Der er sket dramatiske forandringer i det seneste årti inden for genetisk forskning og de kulturelle forestillinger om genetik. Ny reproduktionsteknologi, den medicinske bio-teknologiske industri, populærvidenskaben og science fiction-film, for eksempel *Blade Runner*, *Jurrassic Park*, och *GATTACA*, har ændret den måde, vi ser på gener. Vores genetiske forestillinger bliver skabt i samspillet mellem videnskab og populærkultur og består af både fakta og fantasier. Således består biologiske fakta ikke i sig selv, men knytter sig altid til sprog, metaforer, billeder og forestillinger. For eksempel er genetikken, sådan som den oftest fremstilles, påvirket af fiktive indslag fra kulturelle udtryksformer som film og litteratur. Mary Shelleys roman fra 1818 *Frankenstein; or The Modern Prometheus* og Aldous Huxleys roman fra 1931 *Brave New World* er eksempler på skønlitteratur, der kan spores først og fremmest i de populærkulturelle genetiske beskrivelser af eksempelvis klo-

ning (Van Dijck 1998, Turney 1998). Ikke mindst er de genetiske forestillinger blevet forandret gennem spektakulære fænomener, der har haft en intensiv mediedækning som for eksempel det klonede får Dolly, kortlægningen og sekvenseringen af samtlige menneskelige gener inden for *Humane Genome Project*,¹ såvel som de påbegyndte forsøg på at klonе mennesker.

Dette nummer af *Kvinder, Køn & Forskning* har til hensigt at undersøge genetiske forestillinger. Forfatterne tager udgangspunkt i, at det ikke er muligt at adskille de siamesiske tvillinger fakta og fiktion. Numret ser på, hvordan *materielt-semiotiske* fremstillinger og forestillinger bliver produceret i videnskaben og i hverdagskulturen.

Endvidere har selv genetikere i dag svært ved at enes om, hvad et gen egentlig er for en biologisk enhed, når det gælder størrelse og udstrækning. Flere genetikere er gået fra en dogmatisk forståelse af genetik til en mere kompleks forståelse (Fox Keller 1983, 1992). Forskellige definitioner og betoning præsenterer delvist modsigelsesfyldte fremstillinger af, hvordan man skal forstå termen "et gen" – en term, der jo ikke er naturgiven.

Forstår vi genetiske forestillinger som kollektive tankekonstellationer, figurationer og konceptualiseringer, indeholder begrebet mere end et specifikt fokus på gener, eftersom det har sammenhæng med fænomener som slægtskab, evolution, kønnet adfærd og skabelse af liv. Forestillinger om "gener" kan for eksempel være sammenvævet med kulturelle ideer om kønsceller i form af æg og sæd, om de nye måder mennesker, dyr og planter kan skabes på gennem genetisk manipulation og om nye reproduktionsteknologier, pre-implantationsdiagnostik eller kloning.

Med dette nummer af *Kvinder, Køn og Forskning* er det vores ønske, at introducere den feministiske diskussion af nogle af de forskellige forståelser og fantasier, der findes i relation til "det genetiske".

FEMINISTISKE INTERVENTIONER

Forskningen i genetiske forestillinger er blevet til på baggrund af en tværvidenskabelig forskning, som er opstået i spændingsfeltet mellem *feministiske studier* og *Cultural Studies* og *Science and Technology Studies*. Dette forskningsfelt, feministisk kulturanalyse af tekno-videnskab, har sin stærkeste forankring i en anglo-amerikansk forskningskontekst. Formålet med dette nummer af *Kvinder, Køn & Forskning* er at anspore til, at nordisk kønsforskning bliver mere opmærksom på de problematikker, som er blevet taget op inden for dette forskningsfelt, dvs. problematikker der befinder sig i et skæringspunkt mellem tekno-videnskabelig praksis og kulturel produktion af forestillinger om krop og køn.

Gennem sådanne analyser bidrager dette temanummer af *Kvinder, Køn & Forskning* til en indføring i feltet feministisk kulturanalyse af teknovidenskab og mere specifikt til diskussionen omkring brugen af feministisk teori i forhold til det genetiske.

GENETISKE FORESTILLINGER SOM DRAMATISERET VIDENSKAB

Genetiske forestillinger er et rummeligt begreb, som åbner for mange lag af betydninger. Inspireret af José Van Dijcks (1998) og Sarah Franklins (2000) studier kan det *genetisk imaginære* eller *genetiske forestillinger*, på den ene side opfattes som de kollektive tankebilleder, der findes om gener. På den anden side ligger der i den danske oversættelse, *genetiske forestillinger*, en dobbelt betydning, idet forestillinger også henviser til dramatiseringer eller teater*forestillinger*. Dramaer, der kan blive forfattet, iscenesat og udført af forskellige aktører som genetikere, journalister, medier, medicinalbranchen og politiske aktivister (Van Dijck 1998).

Forskellige visualiseringsteknikker som mikroskopet og digital billedredigering gør det usynlige synligt gennem brug af for-

skellige former for repræsentationer. Visualiseringsteknikkerne påvirker i sig selv ikke kun fremstillingen, men også den måde, hvorpå vi ser vores krop og vores 'jeg' i det genetiske imaginæres optik. Sturken & Cartwright (2002) påpeger, at der hvor visualiseringsteknologierne gradvis har forladt det analogiske format til fordel for det digitale, der har vore idéer om kroppen gjort det samme. For eksempel bliver det genetiske ofte koblet sammen med informations- og kommunikationstekniske metaforer. Vi taler om genetisk *kodning*, *information*, *programmering* og *data*. Det bidrager til, at der skabes en digital forståelse af kroppens, cellens og proteinernes funktioner.

Forestillinger om det genetiske har på grund af deres samfundsmæssige og etiske implikationer opnået en vigtig status i den vestlige verden. Samtidig knyttes en række symbolske forestillinger til det genetiske – forestillinger der kommer til syne i alt fra populærvidenskabelige fremstillinger til medicinske praksisser (Haraway 1997, Cartwright 1995). Det er forestillinger som er tæt koblet til vores forståelser af slægtskabsrelationer, sundhed- og sygdomsopfattelser, seksualitet, køn og reproduktion. Generne forstås som den mindste fællesnævner mellem generationer og forbindes med alt fra lighed i udseende til arvelige sygdomme. Generne indgår også i et meget udbredt naturvidenskabeligt narrativ om livets opkomst, om evolution, naturlig udvælgelse og så videre, og de fungerer undertiden som metafor for selve livet (Franklin 2000). På mange måder bliver det genetiske analogt med 'det naturlige', og det får legitimerende, årsagsforklarende og normaliserende funktioner i videnskabens kulturelt prægede historieberettende praksisser (Haraway 1989).

Den visualiseringsmodel som oftest bliver anvendt for at repræsentere genetik og DNA går helt tilbage til 1950'erne med nobelprisvinderne James Watsons, Francis Cricks og Maurice Wilkins "nye genetik". Deres model af DNA, den dobbeltvinden-

de helix, er et velkendt genetisk ikon (Nelkin & Lindée 1995). Ligeledes har sædcellen og ægget, samt det frit svævende foster fået status som kulturelle ikoner, der er forbundet med genetiske betydninger, og som kan indskrives i forskellige genetiske tolkningsrammer (Martin 1991, Haraway 1992).

GENETISKE FORESTILLINGER SOM KOMMUNIKERET VIDENSKAB OG SOM POPULÆRVIDENSKAB

Fælles for artiklerne i dette nummer af *Kvinder, Køn & Forskning* er, at de undersøger, hvilke kulturelle meningsskabende forestillinger og fantasier der italesættes i videnskabelige og populærvidenskabelige fortællinger om gener. Der bliver sat fokus på spørgsmålene: Hvordan forestiller vi os det genetiske, og hvilke billeder manes der frem? Hvilken rolle spiller køn, krop, identitet, tilblivelse, oprindelse, race, etnicitet, slægtskab og seksualitet i disse forestillinger? Hvordan bliver genernes betydning forhandlet for eksempel i forhold til inklusioner, eksklusioner og normaliseringsprocesser?

Forstår vi videnskab som en kulturel praksis, følger det også, at viden ikke bare er noget, der skal produceres og spredes fra academia til almenheden, for eksempel via populærvidenskaben. Snarere må produktionen af kundskab generelt forstås som en kulturel forhandling om mening. Det betyder, at det ikke kun er den videnskabelige praksis, der påvirker populær- og hverdagskultur. Påvirkningen går også den anden vej – fra populær- og hverdagskultur til videnskab. Kommunikation af genetisk kundskab sker i det historisk konstruerede skel mellem naturvidenskaberne og det øvrige samfund. Genernes betydning produceres og cirkulerer inden for både medicinske, naturvidenskabelige, populærvidenskabelige og hverdaglige praksisser. Det er skabelsen af disse repræsentationer og praksisser der er i fokus i dette nummer.